

De student aan het woord

Hoe kijken pabostudenten aan tegen de studiebegeleiding
in de propedeutische fase van hun opleiding?

Voor pabo Hogeschool Inholland Den Haag

Prof. Dr. Monique Volman
Drs. Antonet Warger
april 2010

Inhoudsopgave

Inleiding	3
1. Het studiestaken van pabostudenten	4
2. De resultaten van het onderzoek	7
3. Samenvatting en conclusies	20
4. Literatuurverwijzingen	23
Bijlage : vragenlijst	

Inleiding

Voor u ligt een rapportage over hoe pabostudenten aankijken tegen de studiebegeleiding in de propedeutische fase van hun opleiding. Daarbij is speciaal aandacht voor de situatie van allochtone pabostudenten.

In het kader van dit onderzoek hebben uw pabostudenten in het voorjaar van 2009 een vragenlijst ingevuld met de titel 'De student aan het woord'. De vragenlijst ging over de vorm, duur en frequentie van de studiebegeleiding, de tevredenheid van de studenten over de studiebegeleiding en de belemmeringen die studenten ervaren ten aanzien van hun studie. Dit rapport bevat zowel de gegevens van alle studenten van de groep pabo's die hebben deelgenomen aan het onderzoek als de gegevens van uw eigen pabostudenten.

Dit onderzoek is gebaseerd op een literatuurstudie die inzicht geeft in de bredere problematiek van het studiestaken van pabostudenten. In hoeverre pabostudenten tevreden zijn over de studiebegeleiding en wat kan bijdragen aan de verbetering hiervan is de vraag die wij met dit onderzoek hopen te beantwoorden.

Dit rapport is als volgt opgebouwd. Allereerst besteden wij aandacht aan de literatuurstudie. Dan volgt een toelichting op het tot stand komen van de vragenlijst. Daarna worden de resultaten van dit onderzoek gepresenteerd aan de hand van tabellen met afgeronde cijfermatige gegevens en een toelichting op de tabellen. Het rapport wordt afgesloten met conclusies voor alle onderzochte pabo's en specifieke conclusies en aanbevelingen voor uw eigen pabo.

Wij hopen dat dit rapport een bijdrage levert aan de kwaliteit van de studiebegeleiding op uw pabo.

1 Het studiestaken van pabostudenten

Voortijdig studiestaken van allochtone pabostudenten komt twee keer zo vaak voor op pabo-opleidingen als op andere hbo-opleidingen. Uit de cijfers in tabel 1 wordt duidelijk dat het studiestaken vaker voorkomt onder allochtone pabostudenten dan onder autochtone pabostudenten. Van de cohorten 2003, 2004 en 2005 staakte gemiddeld 45% van de allochtone pabostudenten binnen een jaar de studie versus 25% van de autochtone pabostudenten. Dit verschil van twintig procent op de pabo's is tweemaal zo groot als het gemiddelde verschil van tien procent in het gehele hbo (Terpstra, 2006). Reden genoeg om onderzoek te doen naar de oorzaken van het studiestaken en hoe dit zou kunnen worden voorkomen.

Tabel 1: Cijfers hbo-raad (bron: Severiens et al., 2007)

	2003			2004			2005			Gem. % uitval
	instroom	uitval absoluut en %		instroom	uitval absoluut en %		instroom	uitval absoluut en %		
autochtone pabostudenten	4174	918	22%	3942	946	24%	4478	1254	28%	25%
allochtone pabostudenten	731	285	39%	783	352	45%	834	434	52%	45%

Bij deze cijfers kan de vraag worden gesteld welke factoren een rol spelen bij het studiestaken? Welke factoren liggen bij de student (studentfactoren) en welke factoren liggen bij de opleiding (opleidingsfactoren)?

Studentfactoren

Het 'allochtoon zijn' vormt een risicofactor voor studiestaken op zichzelf. Het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) definieert allochtone studenten als studenten waarvan beide ouders of één van beiden niet in Nederland geboren zijn (CBS, 1999). Voor dit onderzoek voegen wij aan de algemene definitie van het CBS toe, dat de student thuis de moedertaal - een andere dan het Nederlands - met de ouders spreekt. Deze smallere definitie heeft gevolgen voor de analyses die we in dit onderzoek kunnen doen, daar komen we later op terug.

Ook het zogenaamd '1ste generatiestudent zijn' vormt een risicofactor voor studiestaken. Eerste generatiestudenten zijn studenten van wie de ouders geen hoger onderwijs (hbo of wo) gevolgd hebben (De Caluwé & Jonkheer, 2007), waardoor het volgen van hoger onderwijs voor hen minder vertrouwd is. Deze studenten ervaren bij hun studie minder ondersteuning van hun familie.

Eerste generatie studenten treden met het volgen van een opleiding in het hoger onderwijs een weinig vertrouwde omgeving binnen en bevinden zich vaak op de scheidslijn tussen twee culturen; dat kan spanningen opleveren, vooral wat betreft het aangaan van relaties met andere studenten. Als de 1ste generatie studenten daarbij ook behoren tot de groep met een lagere sociaal-economische achtergrond, dan is de kloof tussen de twee werelden nog groter (Thayer, 2000).

Een derde studentfactor is de opleidingsachtergrond van student. Als de student een mbo-opleiding als vooropleiding heeft vormt dit een extra risico (Baten et al., 2008, p. 26). Door de mbo-opleiding hebben deze studenten een meer praktijkgerichte en een minder theoretische achtergrond.

In deze studie onderzoeken wij naast bovenstaande drie factoren uit de onderzoeksliteratuur, nog twee factoren waarvan wij denken dat zij een risico vormen voor studiestaken. Ten eerste de tijd die studenten besteden aan hun schoolwerk en ten tweede het aantal mensen dat een student kent die een hbo of universitaire studie volgt of heeft gevolgd, buiten hun medestudenten.

Opleidingsfactoren

Onderzoek van Severiens et al. (2007) naar het studiestaken van pabostudenten heeft aangetoond dat het studiestaken met onder andere de volgende opleidingsfactoren te maken heeft:

1. Matige begeleiding bij de studiekeuze;
2. Het facultatief (niet in het reguliere curriculum opgenomen) bijspijkeren van de taal- en rekenvaardigheden;
3. Kenmerken van het schoolklimaat, waaronder de kloof tussen de school- en thuiscultuur en de gebrekkige begeleiding door docenten.

Verschillende auteurs wijzen in het bijzonder op 'het zich niet thuis voelen op de opleiding' als belangrijke oorzaak van studiestaken van allochtone pabostudenten (Severiens et al., 2007; Washington State Board for Community and Technical Colleges, Olympia, 2005; Kayes, 2006; Thayer, 2000; Baten et al., 2008). Allochtone pabostudenten zijn niet bekend met het studiemilieu van de pabo. Zij zouden andere behoeften hebben dan de autochtone medestudenten (Thayer, 2000). Ook hebben zij te maken met discriminatie en uitsluiting en ervaren zij een grote kloof tussen de thuiscultuur en pabocultuur (Severiens et al., 2007).

In het onderzoek van Severiens et al. (2007) staat het creëren van een diversiteitsvriendelijk opleidingsklimaat centraal voor het bevorderen van studiesucces. Een diversiteitsvriendelijk opleidingsklimaat richt zich op het zich thuis voelen op de opleiding, sociale en academische integratie, congruentie tussen thuiscultuur en pabocultuur, het aanpakken van ongelijkheid en discriminatie en op een goede docentbegeleiding. Severiens veronderstelt, dat het organiseren van persoonlijke begeleiding met diepgang belangrijk is voor het terugdringen van studiestaken. Verder zou de begeleiding geïntensiveerd kunnen worden en kan de docent aansluiting zoeken bij de specifieke behoeftes van de student.

Uit het bovenstaande blijkt dat de studiebegeleiding van invloed zou kunnen zijn op het terugdringen van studiestaken en het bevorderen van studiesucces. Tegen de achtergrond die hierboven is geschetst luidt de onderzoeksvraag voor dit onderzoek:

Hoe kijken pabostudenten aan tegen de studiebegeleiding in de propedeutische fase van hun opleiding?

2. De resultaten van het onderzoek

2.1 Inleiding

Voor dit onderzoek is op basis van hetgeen bekend is uit de onderzoeksliteratuur een vragenlijst gemaakt. De vragenlijst bestaat uit vier delen: deel 1) studiebegeleiding, deel 2) de aanpak van mijn studiebegeleider, deel 3) belemmeringen tijdens de studie en deel 4) achtergrondinformatie.

Wat betreft deel 1, studiebegeleiding, is een onderscheid gemaakt tussen kwalitatieve en kwantitatieve aspecten van de studiebegeleiding. Kwalitatieve aspecten van de studiebegeleiding betreffen de inhoud van de studiebegeleiding. Zo noemen Weinstein et al. (1979) het begeleiden vanuit hoge verwachtingen en wijzen Chen & Starosta (2000) en Radstake (2009) op begeleiding vanuit interesse in en respect voor verschillende achtergronden van de student. Kwantitatieve aspecten van de studiebegeleiding betreffen de frequentie, de groeperingsvorm en de duur van de studiebegeleiding.

Voor de propedeutische fase is gekozen, omdat in deze fase van de opleiding de meeste pabostudenten staken met hun studie (Severiens, 2007).

In het voorjaar 2009 zijn 600 exemplaren van de vragenlijsten verspreid onder alle propedeusestudenten van de pabo's Hogeschool Inholland, locatie Rotterdam; Hogeschool Inholland, locatie Dordrecht; Hogeschool Inholland, locatie Den Haag; Hogeschool Rotterdam, locatie Rotterdam; Hogeschool Rotterdam, locatie Dordrecht en Hogeschool Amsterdam. Half juni 2009 zijn 358 vragenlijsten teruggestuurd. Dit is een respons van 60%. De met de vragenlijsten verkregen data zijn verwerkt met het statistisch programma SPSS. De analyses beperken zich in deze rapportage tot beschrijvende statistiek, namelijk frequenties en gemiddelden.

Hierna volgen de resultaten van alle propedeusestudenten van de deelnemende pabo's, inclusief die van de propedeusestudenten van pabo Hogeschool Inholland Den Haag.

2.2 De deelnemende pabostudenten

In totaal hebben 358 pabostudenten meegedaan aan het onderzoek. Van deze pabostudenten zijn er 21 (6%) allochtoon, dat wil zeggen dat (één van) hun beide ouders niet in Nederland geboren (is) zijn en dat de student thuis de moedertaal - een andere dan het Nederlands - met de ouder(s) spreekt, zie tabel 2.

Tabel 2: Deelnemende pabostudenten

alle deelnemende pabostudenten		deelnemende allochtone pabostudenten		deelnemende autochtone pabostudenten	
absoluut	%	absoluut	%	Absoluut	%
358	100	21	6	337	94

In tabel 3 is te zien bij welke hogeschool de studenten de pabo volgen. De meeste pabostudenten (29%) zitten op de Hogeschool Rotterdam te Rotterdam, en de minste op Hogeschool Inholland, locatie Dordrecht. Alleen op Hogeschool Inholland, locatie Den Haag zijn er geen allochtone pabostudenten die deelnemen aan het onderzoek (althans niet volgens de definitie die in dit onderzoek is gehanteerd).

Op alle afzonderlijke hogescholen is het absolute aantal allochtone pabostudenten te laag om een methodologisch verantwoorde vergelijking te kunnen maken tussen de groep autochtone en de groep allochtone pabostudenten. Voor de totale groep deelnemende pabostudenten is dit wel mogelijk.

Tabel 3: Deelnemende pabostudenten per hogeschool.

	alle deelnemende pabostudenten		deelnemende allochtone pabostudenten		deelnemende autochtone pabostudenten	
	absoluut	%	absoluut	%	absoluut	%
Hogeschool Rotterdam in Rotterdam	102	29	8	8	94	92
Hogeschool van Amsterdam in Amsterdam	70	19	4	6	66	94
Hogeschool Inholland in Den Haag	59	16	0	0	59	100
Hogeschool Inholland in Rotterdam	49	14	2	4	47	96
Hogeschool Rotterdam in Dordrecht	47	13	6	14	41	86
Hogeschool Inholland in Dordrecht	31	9	1	3	30	97

2.3 Opleidingsniveau van de ouders van de pabostudenten

In tabel 4 is het opleidingsniveau van de ouders van de pabostudenten weergegeven. De tabel laat zien dat bijna de helft van de moeders (44%) en de helft van de vaders (50%) van alle pabostudenten een hbo of universitaire studie heeft afgemaakt. De ouders van de allochtone pabostudenten zijn beduidend lager opgeleid dan de ouders van alle pabostudenten samen. Eéntiende deel (11%) of minder (6%) van de moeders en vaders van allochtone studenten heeft een hbo/universitaire opleiding afgemaakt, terwijl éénderde (33%) van de allochtone moeders en drievijfde (59%) van de vaders alleen de middelbare school heeft afgemaakt. Bij de allochtone pabostudenten valt wel op dat meer moeders (11%) dan vaders (6%) een hbo/universitaire studie hebben afgemaakt, terwijl bij het totaal van de onderzochte studenten blijkt dat juist de vaders hoger zijn opgeleid dan de moeders.

Tabel 4: Opleidingsniveau van de ouders van de pabostudenten

	% hbo/ universitaire opleiding afgemaakt	% middelbare school afgemaakt	% alleen basisschool afgemaakt	% geen school afgemaakt	% weet niet welke opleiding is afgemaakt
opleidingsniveau van moeder van alle pabostudenten	44	39	4	5	8
opleidingsniveau van vader van alle pabostudenten	50	34	4	2	10
opleidingsniveau van moeder van allochtone pabostudenten	11	33	22	28	6
opleidingsniveau van vader van allochtone pabostudenten	6	59	17	12	6

In tabel 5 is het opleidingsniveau van de ouders van de pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag te zien. Naast het feit, dat 10% meer moeders een middelbare school heeft afgerond wijken de resultaten niet sterk af van die van alle moeders van alle pabostudenten die deelnamen aan het onderzoek.

Tabel 5: Opleidingsniveau van de ouders van de pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag

	% hbo/ universitaire opleiding afgemaakt	% middelbare school afgemaakt	% alleen basisschool afgemaakt	% geen school afgemaakt	% weet niet welke opleiding is afgemaakt
opleidingsniveau van moeder	44	49	0	0	7
opleidingsniveau van vader	47	37	5	0	11

2.4 Vooropleiding pabostudenten

Tabel 6 laat zien dat de helft (49%) van alle pabostudenten doorstroomt vanuit het havo naar het hbo. Iets meer dan tweevijfde (42%) stroomt door vanuit het mbo. Van de allochtone pabostudenten heeft de meerderheid (68 %) het mbo als vooropleiding en éénderde (32%) heeft havo gevolgd. Geen enkele allochtone pabostudenten heeft als vooropleiding het vwo (0%) tegenover 7% van alle pabostudenten.

Tabel 6: Vooropleiding van de pabostudenten

	% havo	% mbo	% vwo	% onvoldoende vooropleiding (21+ toets)	% een andere hbo/ universitaire opleiding
Vooropleiding alle pabostudenten	49	42	7	1	1
Vooropleiding allochtone pabostudenten	32	68	0	0	0

In tabel 7 is te zien dat pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag in vergelijking met alle pabostudenten een lagere vooropleiding hebben gevolgd. 42% heeft de havo als vooropleiding tegen 49% van alle pabostudenten en 53% heeft het mbo als vooropleiding genoten tegen 42% van alle pabostudenten.

Tabel 7: Vooropleiding van alle pabostudenten (Hogeschool Inholland Den Haag)

	% havo	% mbo	% vwo	% Onvoldoende vooropleiding (21+ toets)	% Een andere hbo/universitai re opleiding
vooropleiding alle pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag	42	53	5	0	0

2.5 Thuisituatie pabostudenten

'Ik ben de eerste uit mijn gezin die studeert op een hbo opleiding' is een stelling die de pabostudenten met ja of nee hebben beantwoord. Met deze vraag is nagegaan of de student een zogenaamde 1ste generatie student is. In tabel 8 is te zien dat de meerderheid van alle pabostudenten (59%) 1ste generatie student is, ook bij de pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag (63%) is dit het geval, maar van alle allochtone pabostudenten geeft een minderheid aan 1ste generatie student te zijn (42%).

Tabel 8: 1ste generatie pabostudenten

Percentage 1 ^{ste} generatie pabostudenten	59
Percentage allochtone 1 ^{ste} generatie pabostudenten	42
Percentage 1 ^{ste} generatie pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag	63

De pabostudenten is ook gevraagd of zij in hun privé-leven mensen kennen die een hbo studie of universitaire studie volgen of deze hebben afgerond. Het gaat dan om andere mensen dan hun medestudenten. In tabel 9 is te zien dat allochtone pabostudenten meer van deze mensen kennen dan alle pabostudenten samen. De pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag kennen minder van deze mensen dan alle pabostudenten samen.

Tabel 9: Het kennen van een aantal mensen, die een hbo- of universitaire opleiding volgen óf deze hebben afgerond.

	% meer dan 20 mensen kennen	% tussen 10 en 20 mensen kennen	% tussen 5 en 10 mensen kennen	% tussen 1 en 5 mensen kennen	% 0 mensen kennen
alle pabostudenten	43	24	19	13	1
allochtone pabostudenten	68	6	21	5	0
pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag	35	33	19	11	2

De pabostudenten is ook gevraagd hoeveel tijd zij aan andere werkzaamheden dan het schoolwerk besteden, te denken valt aan huishoudelijk werk, zorg voor familie, een baan enz. Tabel 10 laat zien dat krap éénderde van alle pabostudenten (30%) en ook van de allochtone pabostudenten (32%) tussen de 20 en 25 uur per week tijd aan andere werkzaamheden besteedt. Opvallend is dat meer (33%) pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag tussen de 15 en 20 uur per week andere werkzaamheden verrichten tegen 25% van alle pabostudenten van alle pabo's.

Tabel 10: Aantal uren dat aan andere werkzaamheden dan schoolwerk wordt besteed.

	% tussen 20 en 25 uur	% tussen 15 en 20 uur	% tussen 10 en 15 uur	% tussen 5 en 10 uur	% tussen 0 en 5 uur
alle pabostudenten	30	25	26	13	6
allochtone pabostudenten	32	11	26	20	11
pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag	31	33	21	11	4

2.6 Hoe kijken pabostudenten aan tegen de vorm en frequentie van de studiebegeleiding

In tabel 11 is te zien wat voor soort studiebegeleiding de pabostudenten zeggen te ontvangen. In de vragenlijst konden de pabostudenten meerdere vormen aankruisen. Te zien is dat meer dan de helft (52%) van alle pabostudenten klassikale studiebegeleiding ontvangt, dat wil zeggen in een groep van meer dan 15 pabostudenten. Opvallend is dat een ruime meerderheid van de allochtone pabostudenten (79%) die de vragenlijst invulden aangeeft het meeste studiebegeleiding te ontvangen in klassikale vorm.

Een ruime meerderheid (83%) van de pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag geeft aan het meeste studiebegeleiding te ontvangen in een groep van 9-15 studenten.

Tabel 11: De vorm van studiebegeleiding

	% klassikale (groep>15) studiebege- leiding	% studiebege- leiding in een groep van 9-15 studenten	% studiebege- leiding in een groep van max. 8 studenten	% individuele studiebege- leiding	% geen studiebege- leiding
alle pabostudenten	52	43	20	23	3
allochtone pabostudenten	79	26	11	11	5
pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag	4	83	9	14	0

In tabel 12 is weergegeven hoe vaak alle pabostudenten die deelnamen aan het onderzoek zeggen de verschillende vormen van studiebegeleiding te ontvangen. Eénmaal individuele studiebegeleiding per twee of drie maanden of per half jaar komt het meeste voor. Krap éénvijfde van de pabostudenten (16%) zegt nooit individuele studiebegeleiding te krijgen. Tabel 12 laat ook duidelijk zien dat hoewel tussen een kwart en één derde (27% en 29%) van de pabostudenten zegt nooit groepsbegeleiding of klassikale studiebegeleiding te krijgen, deze vorm van studiebegeleiding het meest 1x per week, twee weken of per maand voorkomt.

Tabel 12: Frequentie van de studiebegeleiding van alle pabostudenten

Alle pabostudenten	% 1x per week	% 1x per 2 weken	% 1x per maand	% 1x per 2 maan- den	% 1x per 3 maan- den	% 1x per half jaar	% nooit
frequentie individuele studiebegeleiding	8	5	9	11	18	33	16
frequentie groeps (max. 8) studiebegeleiding	6	9	13	10	14	17	31
frequentie groeps (9-15) studiebegeleiding	13	15	22	11	6	6	27
frequentie klassikale (groep > 15) studiebegeleiding	43	9	10	4	2	3	29

In tabel 13 is weergegeven hoe vaak de allochtone pabostudenten zeggen klassikale studiebegeleiding te ontvangen. Tweederde (67%) van de allochtone pabostudenten geeft aan één keer per week klassikale studiebegeleiding te ontvangen. Dit zijn er meer dan alle pabostudenten samen (43%, zie tabel 12).

Tabel 13: Frequentie van de studiebegeleiding van allochtone pabostudenten

alle allochtone pabostudenten	% 1x per week	% 1x per 2 weken	% 1x per maand	% 1x per 2 maanden	% 1x per 3 maanden	% 1x per half jaar	% nooit
frequentie klassikale (groep > 15) studiebegeleiding	67	6	22	0	0	0	5

Meer dan eenderde (35%) van de Haagse studenten geeft aan nooit individuele studiebegeleiding te ontvangen. De frequentie van de klassikale studiebegeleiding die de Haagse pabostudenten aangeven te ontvangen verschilt van de klassikale studiebegeleiding die alle pabostudenten aangeven te ontvangen, zie tabel 12. Slechts 2% van de studenten Haagse pabostudenten zegt wekelijks klassikale studiebegeleiding te ontvangen tegen iets meer dan tweevijfde (43%) van alle pabostudenten. Meer dan de helft van de studenten (56%) geeft aan nooit studiebegeleiding te ontvangen in een groep van maximaal 8 studenten. Daarbij zegt bijna de helft (47%) van de pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag één keer per maand studiebegeleiding te ontvangen in een groep van 9 tot 15 studenten tegen éénvijfde (23%) van alle pabostudenten.

Tabel 14: Frequentie van de studiebegeleiding van de pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag

pabostudenten Hogeschool Inholland den Haag	% 1x per week	% 1x per 2 weken	% 1x per maand	% 1x per 2 maanden	% 1x per 3 maanden	% 1x per half jaar	% nooit
frequentie individuele studiebegeleiding	0	0	13	21	5	26	35
frequentie groeps- (max. 8) studiebegeleiding	0	0	16	9	3	16	56
frequentie groeps- (9-15) studiebegeleiding	0	4	47	35	9	2	3
frequentie klassikale studiebegeleiding (groep > 15)	2	0	9	7	2	5	75

De duur van de studiebegeleiding is weergegeven in tabel 15. Van de pabostudenten die klassikale studiebegeleiding ontvangen geeft éénderde aan (58%) dat dit tussen de 60 en 90 minuten duurt. De tabel laat verder zien dat hoe kleiner de samenstelling van de groepjes is, hoe korter de begeleiding duurt.

Tabel 15: Duur van de studiebegeleiding alle pabostudenten

alle pabostudenten	% meer dan 90 minuten	% tussen 60 en 90 minuten	% tussen 30 en 60 minuten	% tussen 20 en 30 minuten	% 20 minuten of minder
duur individuele studiebegeleiding	1	13	13	24	49
duur groeps(max. 8) studiebegeleiding	3	23	34	30	10
duur groeps (9-15) studiebegeleiding	8	46	28	12	6
duur klassikale (groep >15) studiebegeleiding	16	58	21	3	2

Omdat wat betreft de duur van de studiebegeleiding de gegevens van de allochtone pabostudenten niet wezenlijk verschillen van die van alle pabostudenten, is hiervoor geen aparte tabel gemaakt. Wel zijn in tabel 16 de gegevens van de pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag weergegeven; alleen van de groepsbegeleiding in een groep van 9 tot 15 studenten omdat er hier beduidende verschillen zijn met alle onderzochte pabostudenten. Van de Haagse pabostudenten die zeggen studiebegeleiding te ontvangen in een groep van 9 tot 15 studenten geeft meer dan viervijfde aan (83%) dat deze tussen de 60 en 90 minuten duurt, tegen 46% van alle onderzochte pabostudenten.

Tabel 16: Duur van de studiebegeleiding pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag

pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag	% meer dan 90 minuten	% tussen 60 en 90 minuten	% tussen 30 en 60 minuten	% tussen 20 en 30 minuten	% 20 minuten of minder
duur groeps (9-15) studiebegeleiding	4	83	11	0	2

2.7 De tevredenheid van de pabostudenten over de studiebegeleiding

Tabel 17 brengt in beeld hoe tevreden de pabostudenten zijn over de studiebegeleiding. In de vragenlijst beantwoorden de studenten de stelling: 'Ik ben tevreden over de studiebegeleiding'. Een meerderheid van alle pabostudenten (56%) is tevreden over de studiebegeleiding. De allochtone pabostudenten zijn minder tevreden: een minderheid is tevreden (44%) en bijna éénderde is niet tevreden (30%). De Haagse studenten zijn minder tevreden over de studiebegeleiding dan alle studenten van alle pabo's. Twee vijfde (40%) is tevreden tegen 52% van alle studenten van alle pabo's.

Tabel 17: Tevredenheid pabostudenten over studiebegeleiding

	% helemaal mee oneens	% mee oneens	% niet eens/ niet oneens	% mee eens	% helemaal mee eens
alle pabostudenten	3	16	25	44	12
allochtone pabostudenten	6	22	28	44	0
pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag	9	26	25	30	10

2.8 Belemmeringen in de studie

In tabel 18 is te zien welke belemmeringen alle pabostudenten zeggen te ervaren bij hun studie aan de pabo. De belemmeringen ‘Voorafgaand aan de studie: matige tot slechte begeleiding bij de studiekeuze’ en ‘Ik wist niet goed wat ik van de studie kon verwachten’ staan bovenaan. Dat wil zeggen dat de meeste pabostudenten (tweevijfde tot bijna de helft, 43% tot 47%) deze belemmeringen ervaren. Rond een kwart van alle pabostudenten geeft aan belemmeringen te ervaren op de aspecten ‘discriminatie, uitsluiting en rekening houden met mijn achtergrond’.

Tabel 18: Belemmering in de studie: alle pabostudenten

Alle pabostudenten	%
Voorafgaand aan de studie: matige tot slechte begeleiding bij de studiekeuze	47
Ik wist niet goed wat ik van de studie kon verwachten	43
Achterstand in rekenen	39
Ik vind de studie te zwaar	36
Achterstand in taal	34
Communicatieproblemen	32
Kloof tussen thuis- en schoolcultuur	30
Ik ken weinig andere pabostudenten	28
Ik voel me niet thuis op de opleiding	28
Discriminatie/uitsluiting op de opleiding	25
Discriminatie/uitsluiting op de stageschool	25
Docenten houden geen rekening met mijn achtergrond	25
Er zijn weinig docenten met mijn achtergrond	25

Tabel 19, waarin de belemmeringen staan aangegeven die de allochtone pabostudenten ervaren, laat zien dat beduidend meer allochtone pabostudenten aangeven belemmeringen te ervaren in vergelijking met alle pabostudenten (zie tabel 18).

De allochtone pabostudenten ervaren ook andere belemmeringen: een meerderheid van de allochtone pabostudenten geeft aan belemmeringen te ervaren rondom de verwachtingen vooraf van de studie (58%) en rondom begeleiding bij studiekeuze vooraf (53%). Ruim de helft ervaart een kloof tussen thuis- en schoolcultuur (53%). Ook ongeveer de helft ervaart een achterstand in rekenen (53%) en in taal (47%). Allochtone pabostudenten ervaren vaker belemmeringen op de aspecten 'discriminatie, uitsluiting en rekening houden met mijn achtergrond' dan alle pabostudenten.

Tabel 19: Belemmering in de studie: allochtone pabostudenten

	%
Ik wist niet goed wat ik van de studie kon verwachten	58
Achterstand in rekenen	53
Voorafgaand aan de studie: matige tot slechte begeleiding bij de studiekeuze	53
Kloof tussen thuis- en schoolcultuur	53
Achterstand in taal	47
Communicatieproblemen	42
Ik voel me niet thuis op de opleiding	42
Er zijn weinig docenten met mijn achtergrond	42
Ik vind de studie te zwaar	37
Ik ken weinig andere pabostudenten	37
Discriminatie/uitsluiting op de opleiding	37
Docenten houden geen rekening met mijn achtergrond	37
Discriminatie/uitsluiting op de stageschool	37

Tabel 20, waarin de belemmeringen staan aangegeven die de pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag ervaren, laat zien dat beduidend minder Haagse pabostudenten aangeven belemmeringen te ervaren vergeleken met alle pabostudenten (zie tabel 18).

Tabel 20: Belemmering in de studie: alle studenten Hogeschool Inholland Den Haag

	%
Overig	31
Voorafgaand aan de studie: matige tot slechte begeleiding bij de studiekeuze	13
Ik vind de studie te zwaar	13
Achterstand in rekenen	13
Ik wist niet goed wat ik van de studie kon verwachten	13
Communicatieproblemen	13
Discriminatie/uitsluiting op de stageschool	6

In tabel 21 is te zien in hoeverre de studiebegeleider, volgens alle pabostudenten, aandacht besteedt aan de belemmeringen. De studiebegeleiders besteden volgens de pabostudenten vooral aandacht aan belemmeringen die te maken hebben met de inhoud en zwaarte van de pabo-opleiding (studie te zwaar, rekenen en taal). Zij besteden veel minder aandacht aan de aspecten 'discriminatie, uitsluiting en rekening houden met mijn achtergrond'. De perceptie van de allochtone pabostudenten verschilt nauwelijks van die van alle pabostudenten en wordt daarom niet een aparte tabel weergegeven.

Tabel 21: Aandacht van studiebegeleider voor belemmeringen: alle pabostudenten

	gemiddelde score op een vijfpuntsschaal (1 = weinig en 5 = veel)
Ik vind de studie te zwaar	2,96
Achterstand in rekenen	2,94
Achterstand in taal	2,87
Ik wist niet goed wat ik van de studie kon verwachten	2,81
Voorafgaand aan de studie: matige tot slechte begeleiding bij de studiekeuze	2,73
Kloof tussen thuis- en schoolcultuur	2,61
Ik ken weinig andere pabostudenten	2,52
Communicatieproblemen	2,48
Ik voel me niet thuis op de opleiding	2,44
Discriminatie/uitsluiting op de opleiding	2,42
Docenten houden geen rekening met mijn achtergrond	2,31
Er zijn weinig docenten met mijn achtergrond	2,27
Discriminatie/uitsluiting op de stageschool	2,24

In tabel 22 is weergegeven in hoeverre, volgens de Haagse pabostudenten, de studiebegeleider/ster aandacht besteedt aan de belemmeringen. De meeste aandacht wordt besteed aan achterstand in taal, een belemmering die de studenten zelf niet aangeven. Aan de studieverwachtingen van de studenten, de zwaarte van de studie en de studiekeuze wordt voldoende aandacht besteed. De belemmering discriminatie en uitsluiting op de stageschool komt weinig aan bod en ook communicatieproblemen die studenten ervaren krijgen weinig aandacht binnen de studiebegeleiding.

Tabel 22: Aandacht van studiebegeleider voor belemmeringen: pabostudenten Hogeschool Inholland Den Haag.

	gemiddelde score op een vijfpuntsschaal (1 = weinig en 5 = veel)
Achterstand in taal	3,00
Ik wist niet goed wat ik van de studie kon verwachten	2,93
Ik ken weinig andere studenten	2,89
Ik voel me niet thuis op de opleiding	2,82
Achterstand in rekenen	2,81
Ik vind de studie te zwaar	2,76
Kloof tussen thuis- en schoolcultuur	2,62
Voorafgaand aan de studie : matige tot slechte begeleiding bij de studiekeuze	2,59
Discriminatie/uitsluiting op de opleiding	2,44
Er zijn weinig docenten met mijn achtergrond	2,21
Docenten houden geen rekening met mijn achtergrond	2,14
Discriminatie/uitsluiting op de stageschool	2,06

3 Samenvatting en conclusies

Relatief veel studenten op de pabo-opleidingen staken voortijdig hun studie. Daarbij blijkt dit studiestaken vaker voor te komen onder allochtone pabostudenten. In dit onderzoek naar hoe pabostudenten aankijken tegen de studiebegeleiding in de propedeutische fase van hun opleiding gaat de aandacht vooral uit naar de situatie van allochtone pabostudenten. De conclusies uit het onderzoek zijn gekoppeld aan de literatuurstudie, zoals eerder in dit onderzoek beschreven.

Van de pabostudenten die deelnamen aan dit onderzoek, blijkt 6% allochtoon te zijn, dat wil zeggen dat (één van) hun beide ouders niet in Nederland geboren (is) zijn en dat de student thuis de moedertaal - een andere dan het Nederlands – met de ouder(s) spreekt. Hiermee wordt duidelijk hoe de hier gehanteerde smallere definitie dan die van het CBS uitpakt: veel pabostudenten die volgens de definitie van het CBS allochtoon zouden zijn (één van beide of beide ouders niet in Nederland geboren), zijn in dit onderzoek autochtone studenten. Alleen de studenten die daarnaast thuis een andere taal dan het Nederlands met de ouder(s) spreken zijn hier aangemerkt als allochtoon. Dit verklaart het lagere aantal allochtonen dan wellicht verwacht op de onderzochte pabo's. We hebben in dit onderzoek aan deze smallere definitie vastgehouden vanwege onze veronderstelling dat als een student thuis een andere taal dan het Nederlands spreekt, de student hiermee wezenlijk verschilt van zijn of haar autochtone collegastudenten. Het thuis geen Nederlands spreken vatten we daarmee op als één van de risico's voor voortijdig studiestaken.

Als we kijken naar risicofactoren voor voortijdig studiestaken die bij de studenten zelf liggen, dan tekent zich het volgende beeld af. De helft van de ouders van alle pabostudenten is hoog opgeleid, dat wil zeggen dat zij een hbo/universitaire studie hebben afgemaakt. Bij de allochtone pabostudenten valt op dat de moeders hoger zijn opgeleid dan de vaders, maar dat in het algemeen de ouders beduidend lager zijn opgeleid dan de ouders van alle pabostudenten. De helft van alle pabostudenten stroomt vanuit het havo in en iets meer dan tweevijfde stroomt in vanuit het mbo. De allochtone pabostudenten hebben een lagere vooropleiding vergeleken met alle pabostudenten: de meerderheid heeft het mbo als vooropleiding en geen enkele allochtone pabostudent heeft als vooropleiding het vwo. Tweederde van de pabostudenten is een zogenaamde 1ste generatie student. Hierbij valt op dat een minderheid van de allochtone pabostudenten 1ste generatie student is, namelijk tweevijfde van deze groep.

Verder kennen allochtone pabostudenten meer mensen die een hbo-opleiding of universitaire opleiding volgen of deze hebben afgerond – los van hun medestudenten - dan alle pabostudenten. De meeste pabostudenten - allochtoon en autochtoon samen - besteden minder dan 20 uur per week aan andere werkzaamheden dan werkzaamheden voor school.

Als we kijken naar risicofactoren die liggen bij de opleiding, dan tekent zich het volgende beeld af. Alle pabostudenten geven aan vooral klassikale studiebegeleiding te ontvangen, meestal één keer per week. Eénmaal individuele studiebegeleiding per twee of drie maanden of per half jaar komt het meeste voor. Van de pabostudenten die klassikale studiebegeleiding ontvangen geeft éénderde aan dat de begeleiding tussen de 60 en 90 minuten duurt. Verder geldt: hoe kleiner de groepjes, des te korter de begeleiding duurt.

Een ruime meerderheid van alle pabostudenten is tevreden over de studiebegeleiding. Bij de allochtone pabostudenten is dit minder. Bijna éénderde is niet tevreden over de studiebegeleiding.

De belemmeringen ‘Voorafgaand aan de studie: matige tot slechte begeleiding bij de studiekeuze’ en ‘Ik wist niet goed wat ik van de studie kon verwachten’ zijn de belemmeringen die de meeste pabostudenten ervaren.

Beduidend meer allochtone pabostudenten – een meerderheid - geven aan belemmeringen te ervaren in vergelijking met alle pabostudenten en zij ervaren ook andere belemmeringen behalve de twee hierboven genoemde. Ruim de helft van de allochtone pabostudenten ervaart ook een kloof tussen thuis- en schoolcultuur, een achterstand in rekenen en taal en belemmeringen op de aspecten ‘discriminatie, uitsluiting en rekening houden met mijn achtergrond’.

De studiebegeleiders besteden volgens de pabostudenten – allochtoon en autochtoon samen - vooral aandacht aan belemmeringen die te maken hebben met de inhoud en zwaarte van de pabo-opleiding (studie te zwaar, rekenen en taal). Zij besteden veel minder aandacht aan de aspecten ‘discriminatie, uitsluiting en rekening houden met mijn achtergrond’.

We concluderen dat van alle pabostudenten de meerderheid een havo- of vwo vooropleiding heeft; zij lopen minder risico op voortijdig studiestaken. Het feit dat een ruime meerderheid 1ste generatie student is vormt daarentegen weer wel een risico voor voortijdig studiestaken. Voor de allochtone pabostudenten geldt dat zij met name wat betreft het opleidingsniveau van de ouders en de eigen vooropleiding een risico lopen op voortijdig studiestaken.

Als het gaat om de risicofactor ‘1ste generatie student zijn’ is deze risicofactor groter voor alle pabostudenten dan voor allochtone studenten.

De beschermende factor 'mensen kennen die een hbo-opleiding of universitaire opleiding volgen of deze hebben afgerond' ontbreekt voor allochtone studenten vaker dan voor alle studenten samen.

Het feit dat er volgens de pabostudenten vooral klassikale studiebegeleiding wordt gegeven en minder (vaak) individuele begeleiding vormt een risico voor het voortijdig studiestaken van studenten. Desalniettemin zijn de pabostudenten tevreden over de studiebegeleiding. Bij de allochtone studenten ligt wel een risico op voortijdig studiestaken bij de studiebegeleiding; zij zijn er beduidend minder tevreden over. Volgens deze groep besteden studiebegeleiders minder aandacht aan de aspecten 'discriminatie, uitsluiting en rekening houden met mijn achtergrond' dan aan andere factoren, terwijl de allochtone studenten juist bij dit aspect belemmeringen ervaren.

Wat betreft de Pabo Hogeschool Inholland Den Haag constateren we, als het gaat om de risicofactoren die bij de studenten liggen, dat zij, in vergelijking met alle pabostudenten, een lagere vooropleiding hebben en minder mensen kennen die een hbo-opleiding of universitaire opleiding volgen of deze hebben afgerond. De meerderheid van de studenten is een 1ste generatiestudent. Deze feiten vermeerderen de kans op voortijdig studiestaken. Wel kan tegelijkertijd worden geconstateerd dat de pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag, in vergelijking met alle pabostudenten, minder tijd aan andere werkzaamheden besteden, hetgeen een beschermende factor kan zijn voor voortijdig studiestaken.

Voor wat betreft de factoren die bij de opleiding liggen geven de Haagse studenten aan meer maandelijks studiebegeleiding in een groep van 9 tot 15 studenten te genieten dan alle pabostudenten. Verder geven zij aan, dat deze groepsbegeleiding tussen de 60 en 90 minuten duurt.

Opvallend is de minder grote tevredenheid (65% is tevreden) over de studiebegeleiding van de pabostudenten van de Hogeschool Inholland Den Haag in vergelijking met alle studenten van alle pabo's. Ten slotte geven de Haagse pabostudenten aan beduidend minder belemmeringen te ervaren, in vergelijking met alle pabostudenten. Aan een aantal punten waarop de studenten aangeven belemmeringen te ervaren besteden de studiebegeleiders aandacht, namelijk: studiekeuze, studieverwachtingen en zwaarte van de studie. Verder besteden de studiebegeleiders de meeste aandacht aan achterstand in rekenen, een belemmering die de studenten niet aangeven. Weinig aandacht krijgt discriminatie en uitsluiting op de stageschool en geen aandacht krijgen de communicatieproblemen, aldus de studenten.

4 Literatuurverwijzingen

- Baten, J., Klaver, S., Klein, G. & Polder, K.J. (2008). *Aandacht voor allochtone pabostudenten in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het onderwijs
- Caluwé, M. de, Jonkheer, P. (2007). *De kloof geanalyseerd. Meer oog voor diversiteit*. Delft: TU
- Centraal Bureau voor de Statistiek (1999). *Definitie allochtoon*. Opgehaald op: 4-01-2008 van www.cbs.nl.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2007). *Jaarboek onderwijs in cijfers 2007*. Opgehaald op: 13-01-2008 van www.cbs.nl.
- Chen & Starosta (2000). The development and validation of the Intercultural Sensitivity Scale. *Paper presented at the annual meeting of National Communication Association*. Seattle, Washington
- Council for Opportunity in Education (2008). *What is Trio?* Opgehaald op: 12-03-2008 van www.coenet.us.
- D'haveloose, E. & Heylen, L. (2006). Diversiteit in de lerarenopleidingen in Vlaanderen. Verslag van en bedenkingen bij het project 'Week van de Diversiteit, 2005-2006'. *Velon Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 27 (4) 25-30
- Dougherty, K. J., Reis, M. & Nienhusser, H.K. (2006). *State Policies to Achieve the Dream in Five States; An Audit of State Policies to Aid Student Access to and Success in Community Colleges in the First Five Achieving the Dream States*. Community College Research Center: Columbia University
- HBO-raad (2007): *Hogescholen Management Informatie 2007*. Opgehaald op: 06-01-2008 van www.hbo-raad.nl.
- HBO-raad (2007). *Het HBO ontcijferd 2007*. Opgehaald op: 03-01-2009 van www.hbo-raad.nl
- Kayes, P. (2006). New paradigms for Diversifying Faculty and Staff in Higher Education: Uncovering Cultural biases in the Search and Hiring Process. *Multicultural Education, Peer Reviewed Journal*, 14 (2), 65-69
- Radstake, H. (2009). *Teaching in diversity*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant
- Severiens, S., Wolff, R., Meeuwisse, M., Rezai, S. & Vos, W. (2007). *Waarom stoppen zoveel allochtone pabostudenten met de Pabo?* Rotterdam: Risbo, Erasmus Universiteit
- SCP (2005). *Jaarrapportage integratie*. Den Haag: SCP
- Terpstra, D. (2006). *Er moet meer ruimte komen om in studies te excelleren*. Amsterdam: PCM Uitgevers B.V.
- Teuwen, J. (2007). *De staat van het onderwijs*. Onderwijsverslag 2005-2006. Inspectie van het onderwijs. Opgehaald op 13-01-2009 van www.onderwijsinspectie.nl.
- Thayer, P. (2000). *Retention of Students. From First Generation and Low Income Backgrounds*. Council for Opportunity in Education. Opgehaald op 12 februari 2010 van <http://www.trioprograms.org/clearinghouse>.

Warger, A. (2002). *De attitude van de Nederlandse basisschoolleerkracht ten opzichte van de leerprestaties van de allochtone leerlingen*. Unpublished master dissertation. Universiteit van Amsterdam, Amsterdam

Washington State Board for Community and Technical Colleges, Olympia, (2005). *Access and success for System Goals for People of Color in Washington*. Opgehaald op 17-03-2008 van <http://www.sbctcc.edu>.

Weinstein, R.S. & Middlestadt, S.E. (1979). Student Perception of Teacher Interactions With Male High and Low achievers. *Journal of educational psychology*, vol. 71(4), 421-432